

faa Betydning for Kulturen i dansk Vestindien, synes at skulle blive særdeles indgaaende omtalte. Om de overmaade mange Græsser og andre Foderurter, som det fremskredne og fremadskridende Landbrug har taget i sin Tjeneste, og hvis Frø derved er blevet saare vigtige Handelsvarer, vil forhaabenlig de kommende Hæfter bringe fuld Redegørelse, da Emnet er saare vigtigt og ret vanskeligt paa Grund af de mange forskellige Arter.

Varekendskab og Varekundskab er to meget forskellige Begreber. En dygtig Købmand vil snart, dreven af sine Interesser, faa Kendskaben; men Kundskaben om Varernes Oprindelse og Sammensætning maa han læse sig til, og denne Bog vil give ham al god og bekvem Adgang til Belæring i saa Henseende, forudsat da, at Fortsættelsen bliver Begyndelsen lig — noget jeg forøvrigt ikke har Grund til at tvivle om.

Chr. Erichsen.

W. Liebknecht. Zur Geschichte der Werttheorie in England. Jena 1902. Gustav Fischers Verlag. (112 S.).

Det tyske Socialdemokrati er bleven universitetsfæhigt: en hel Litteratur er opstaaet til Karl Marx' Forherligelse (f. Eks. Kautsky) og delvise Berigtigelse (f. Eks. Bernstein). Men de kritikløse Beundrere er i Flertal. Som i Kina stor Lærdom og Snille udvises i at fortolke Konfucius, udviser de unge socialistiske Akademikere i Gengivelsen af deres Mester ikke blot Flid og Skarpsind, men ogsaa en i vor vantro Tid rosværdig Evne til at tage Forstanden fangen under en fast Tro, der lader Grundlaget hævet over al Tvivl og Kritik.

Blandt de unge Marxister har nu en Dr. Liebknecht meldt sig med et Arbejde, der — om end det ligesaa godt kunde være uskrevet — dog er læseværdigt. Forfatteren gengiver de ledende engelske Økonomers Anskuelse om Værditeorien: 1) Adam Smiths Forløbere. 2) Smith til Ricardo, 3) den efter-ricardianske Periode, hvis Forfattere deles i Tilhængerne og Modstanderne af Ricardo, og 4) Mægleren og Kodifikatoren Stuart Mill. Som den sidste af de engelske Øko-

faa Betydning for Kulturen i dansk Vestindien, synes at skulle blive særdeles indgaaende omtalte. Om de overmaade mange Græsser og andre Foderurter, som det fremskredne og fremadskridende Landbrug har taget i sin Tjeneste, og hvis Frø derved er blevet saare vigtige Handelsvarer, vil forhaabenlig de kommende Hæfter bringe fuld Redegørelse, da Emnet er saare vigtigt og ret vanskeligt paa Grund af de mange forskellige Arter.

Varekendskab og Varekundskab er to meget forskellige Begreber. En dygtig Købmand vil snart, dreven af sine Interesser, faa Kendskaben; men Kundskaben om Varernes Oprindelse og Sammensætning maa han læse sig til, og denne Bog vil give ham al god og bekvem Adgang til Belæring i saa Henseende, forudsat da, at Fortsættelsen bliver Begyndelsen lig — noget jeg forøvrigt ikke har Grund til at tvivle om.

Chr. Erichsen.

W. Liebknecht. Zur Geschichte der Werttheorie in England. Jena 1902. Gustav Fischers Verlag. (112 S.).

Det tyske Socialdemokrati er bleven universitetsfæhigt: en hel Litteratur er opstaaet til Karl Marx' Forherligelse (f. Eks. Kautsky) og delvise Berigtigelse (f. Eks. Bernstein). Men de kritikløse Beundrere er i Flertal. Som i Kina stor Lærdom og Snille udvises i at fortolke Konfucius, udviser de unge socialistiske Akademikere i Gengivelsen af deres Mester ikke blot Flid og Skarpsind, men ogsaa en i vor vantro Tid rosværdig Evne til at tage Forstanden fangen under en fast Tro, der lader Grundlaget hævet over al Tvivl og Kritik.

Blandt de unge Marxister har nu en Dr. Liebknecht meldt sig med et Arbejde, der — om end det ligesaa godt kunde være uskrevet — dog er læseværdigt. Forfatteren gengiver de ledende engelske Økonomers Anskuelse om Værditeorien: 1) Adam Smiths Forløbere. 2) Smith til Ricardo, 3) den efter-ricardianske Periode, hvis Forfattere deles i Tilhængerne og Modstanderne af Ricardo, og 4) Mægleren og Kodifikatoren Stuart Mill. Som den sidste af de engelske Øko-

nomer behandles — Karl Marx. Begrundelsen er den, at Marx var paavirket af Ricardo og skrev mere som Englænder end som Tysker. Med denne Begrundelse kunde mange andre tyske og franske Forfattere være bleven medtagne. Men da Bogens ultima ratio er den at paavise, hvor himmelhøjt Marx staar over de forskellige engelske Værditeoretikere, kunde han jo ikke undværes.

Forfatterens Redegørelse for de enkelte Økonomers Teorier er alt i alt hæderlig og tilmed letforstaaelig. At den er overflødig for os Danske, der i Aschehougs og Scharlings Behandling af samme Emne har tilstrækkeligt, og i Zuckerkandls Bog en anerkendt tysk Fremstilling, naar vi endelig skal have en Dom udefra, er en anden Sag.

Naar Liebknecht efter at have behandlet sine Autorer kronologisk skal dele dem i Skoler, mærker man Vanskeligheden. Lige indtil Mill, ja lige til Grænsenyttelejerne udvidede vort Forskningsomraade, er den liberale Økonomi famlende og uklar i sine Anskuelser som i sine Definitioner. Og deler man Forfatterne i Efterspørgsels-Tilbudsteoriens (Malthus og Macleod), Produktionsomkostningsteoriens (Smith, Torrens) og Arbejdsværditeoriens Tilhængere (Ricardo, Smith (for 2den Gang), Mac-Culloch etc.), viser det sig, at selv Malthus og Macleod paa mange Steder udtaler sig saaledes, at de maa siges at hævde, at Produktionsomkostningerne bestemmer Prisen, og at man paa den anden Side hos Ricardo kan finde Tilbøjelighed til at knæsatte Reglen: Prisen bestemmes af Tilbud og Efterspørgsel. I Virkeligheden er Forskellen mellem de forskellige liberale Skoler (hvorfor er Senior ikke medtagen?) ikke saa stor, som Systematikerne mener. At deres Meninger løber over i hinanden og Divergensen ofte kun er en forskellig Nomenklatur eller en noget forskellig Fremstillingsmaade, er iøvrigt kun naturligt, naar Talen er om en Videnskab i sin Vorden.

Hvor Forfatteren skal give et Ekscerpt af andres Anskuelser, er han behændig og klar, — hvor han giver af sit eget, synes jeg, han vrøvler. Han har faaet den gratiøse Idé, at alle Misforstaaelser stammer fra, at Begreberne Betingelse og Aarsag ikke holdes skarpt ude fra hinanden; denne Idé gaar atter og atter igen som Ledemotiv i hans Kritik. F. Eks.:

»Efterspørgslens Intensitet er en Betingelse for, ikke en Aarsag til en Stigning i Værdien«; »Sparsomhed er en Betingelse for, ikke en Aarsag til Kapitaldannelsen«.

Ud fra denne sin Idé bortfejer han Teorien om, at Efterspørgsel og Tilbud bestemmer Prisen. Teorien om Produktionsomkostningerne som værdiforaarsagende maa falde, fordi den vil »forklare en Vares Nyttéværdi ved andre Varers (de deri indgaaede Raastoffers og Arbejdets) Nyttéværdi« — det er en *circulus vitiosus*, mener Forf.

Efter at have givet en virkelig god Gengivelse af Karl Marx's Værdilære, kritiserer han Arbejdsværditeorien, som den findes hos Ricardo, og mener derefter at paavise, at de Skær, hvorpaa Ricardo strandede, har Marx lykkelig undgaaet, da han optog Ricardos Lære — men med en Modifikation, forklarer Liebknecht; Ricardo hævdede, at Arbejdet er Aarsag til og Maal for Værdien; men paa samme Tid faar det, solgt til Arbejdsgiveren, en Markedsværdi.

Marx siger: Arbejdet er det værdigivende Element: en Vares Værdi er et Udtryk for de Antal Arbejdstimer, der er inkarneret i Varen; men Arbejdet selv har ingen Værdi. Det har derimod den Kraft, der skaber Arbejdet, Arbejdskraften. Her er ingen Cirkelslutning: alle Varer maales med den deri liggende Arbejdsmængde, der dog selv ingen Værdi har eller kan faa, den er den yderste Aarsag; derimod har Arbejdskraften en Markedsværdi, der svarer til, hvad et Menneskes nødvendigste Underhold kræver. Her kan ogsaa Profitten forklares: En Arbejder yder flere Arbejdstimer, yder mere værdidannende Substans (Arbejde), end hans Arbejdskrafts Vedligeholdelse kræver.

Forfatteren følger Karl Marx næsten slavisk. Kun et enkelt Sted vover han i al Ærbødighed en lille Tvivl: han synes ikke, at Marx forklarer rigtigt, hvorledes kompliceret (finere) Arbejde udmaales med enkelt (simpelt) Arbejde. Men Liebknecht har her Supplementet; der er visselig en fælles Maalestok: Arbejdets Intensitet, der igen staar i ligefremt Forhold til Stofforbruget i den arbejdende Persons Krop. Det er jo simpelt nok: man iagttager bare Stofforbruget ved de forskellige Arter af Arbejde, og saa er det let at reducere al Art Arbejde til samme Skala, naar vi

sætter Normalarbejderens Stofforbrug til 100. Saa kommer vi ogsaa over Vanskeligheden, at en Arbejdstime betyder forskelligt Arbejds-Kvantum for A og for B. — Det er nu vistnok lidt for naturvidenskabeligt. Iøvrigt behøvede Socialisterne ikke at bryde sig om dette Sted hos Marx; de kunde sige: alt Arbejde er i sig selv ens; naar det betales forskelligt, er det ikke for Kvalitetens Skyld, men fordi der er større eller mindre Begrænsning af Arbejderantallet indenfor de enkelte Fag. Og de kan jo henvise til, at Kontor-medhjælperen, der dog i sin Tid kunde leve af sin Stilling, nu er ringere stillet end en Arbejdsmand, uagtet hans Arbejdes Kvalitet snarere er forbedret. Det kvalificerede Arbejdes højere Pris er saaledes en Følge af de i det bestaaende Samfund herskende økonomiske Love, ikke en Følge af Arbejdets egen Natur. Den kvalificerede Arbejder — for endelig at tale marxistisk — giver hverken mere eller mindre Værdi til en Vare end den simple Arbejder; han kan kun paa Grund af sit Arbejdes relative Sjældenhed tilegne sig en Del af Merværdien. Det kunde Liebknecht, naar han endelig vilde rette Marx paa dette Punkt, ligesaa godt have sagt, som at opstille en — om vi saa maa sige — Udsvednings- og Forbrændingsteori: at Værdien retter sig efter Stofforbruget i det varefrembringende Menneskes Krop.

Dr. Liebknechts Afhandling giver et nyt Bevis paa, hvor forstaaelig og logisk Karl Marx' Lære egentlig er, naar man blot tager hans Grundpostulater for givne: at Varen ombyttes efter det deri inkorporerede Arbejde, og at Arbejdskraften kun betales med en Del af Arbejdskraftens Afkast, nemlig Livsminimumet (og forstaar hans sære tekniske Terminer). Men særlig den første Sætning er ikke bevist, og kan ikke bevises. bl. a. fordi den er urigtig; ja Marx indrømmer jo selv, at Varerne oftere sælges over og under end til deres »naturlige« Værdi.

Af de 112 Sider skal man læse de ti, S. 73—82, der rummer Fremstillingen af Marx's Lære. Resten læser man bedre hos Scharling eller Aschehoug. Og af hvad Forf. selv siger, har kun den mærkelige Lære om Stofforbruget som værdibestemmende en Interesse — Kuriositetens.

Laurits V. Birck.